

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 10 Sayı: 48 Volume: 10 Issue: 48

Şubat 2017 February 2017

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ÖĞRETMEN ADAYLARININ "KISALTMALAR" A YÖNELİK BİLGİ DÜZEYLERİ

PRE-SERVICE TEACHERS' KNOWLEDGE LEVELS ON "ABBREVIATIONS"

Ömer KEMİKSİZ*

Öz

Bu araştırmada, öğretmen adaylarının kısaltmalara yönelik bilgi düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın örneklemini 2016-2017 eğitim öğretim yılı güz yarıyılında Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesinde Fen Bilgisi Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği Programlarının 1. ve 4. Sınıflarında öğrenim gören toplam 436 öğretmen adayı oluşturmuştur. Betimsel analiz modeliyle desenlenen çalışmanın verileri araştırmacı tarafından uzman görüşleri doğrultusunda oluşturulan ve elli adet kelime/kelime grubundan oluşan "Güncel Kısaltmalar Listesi" ile toplanmıştır. Veriler, öğretmen adaylarının cevaplarından hareketle program ve sınıf seviyelerine göre analiz edilmiş; katılımcılar tarafından en çok ve en az bilinen kısaltmalar tablolaştırılmış, frekans ve yüzde değerleri verilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre kısaltmaların öğretmen adayları tarafından bilinme düzeyinin düşük olduğu; öğrenim görülen sınıf seviyesi ve programa göre ortalamaların birbirine yakın olduğu; öğretmen adaylarının daha çok tek harften oluşan kısaltmaları tanıma güçlüğü çektikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dil, İmla, Kısaltmalar, Öğretmen Adayları.

Abstract

In this study, it is aims to determine pre-service teachers' knowledge level on abbreviations. Research sampling consists of 436 pre-service teachers from Science Teaching, Mathematics Teaching, School Teaching, Social Studies Teaching and Turkish Language Teaching Programs of Faculty of Education at Bartın University in fall semester of 2016-2017 academic year. The study is designed in descriptive analysis model. The data were collected from "Current List of Abbreviations" including fifty words/phrases formed by the researcher in accordance with expert views. The data were analyzed according to programs and grades of pre-service teachers based on their answers; the abbreviations which the participants most and least familiar with, are tabulated and related frequency and percentage values were presented. According to the research findings, it was found that familiarity level of abbreviations by pre-service teachers is low; mean values are close to each other according to grades and programs; pre-service teachers find it hard to recognize particularly the abbreviations including single letters.

Keywords: Language, Spelling, Abbreviation, Pre-service Teachers.

Giriş

Yazılı ve sözlü anlatımda sağlıklı bir iletişim kurulabilmesi dilin belli kurallara bağlanmasını zorunlu kılmıştır. Bu kurallar, toplumun bütününe bağlar, bu kurallara uymak da iletişimin kalitesini artırır. Oluşturulmasında belli kuralları içeren, zaman zaman yapılan değişikliklerle/ güncellemelerle güncelliğini koruyan ve yeri geldiğinde çeşitli tartışmaları beraberinde getiren dil unsurlarından biri de "kısaltmalar"dır.

"Bir kelimenin, terimin veya özel adın, içerdiği harflerden biri veya birkaçı ile daha kısa olarak ifade edilmesi ve simgeleştirilmesi"(TDK, 2012; 41) "Bir sözcüğün ya da söz öbeğinin kısaltılmış biçimi; bu işlem sonucu elde edilen harf, harf dizisi ya da sözcükler" (Bilgin, 2006: 131), "Sık kullanılan kelimelerin, şahıs, yer ve kuruluş adlarının, yer kazanmak, kolaylık sağlamak gibi pratik amaçlarla yazıda kısaltılmış biçimi" (Korkmaz, 2010: 147) şeklinde tanımlanan ve "hayatımızın ve kültürümüzün bir parçası" (Erkan, 2016: 161) olan kısaltmaların çeşitli özelliklerinden söz etmek mümkündür.

Gemalmaz'a (1979) göre bir dildeki sözlü veya yazılı kısaltmalar, büyük bir ekseriyetle, mesaj alışverişini hızlandırmak, mesaj iletimine yarayan malzeme ve vasıtaların mekânda ve zamanda ekonomik kullanımını sağlamak ihtiyacından doğmuştur. Atabay, Çam ve Özel'e (1980) göre kısaltmalar, tüm dillerde ortak olan "en az çaba kuralı" denilen bir dil olgusundan hareketle ortaya çıktığından "yazımda tutumluluk" olarak nitelendirilebilir. Dursunoğlu (2016) ihtiyaç duyulduğu takdirde her zaman kısaltma yapılmasının mümkün olduğunu savunurken bunun yanında kısaltmalarda önemli olan şeyin, kısaltmanın toplum tarafından benimsenmesi, yaygınlaşması ve tutunması olduğu görüşündedir. Üstünova vd.ne (2009) göre ait olduğu dilin kurallarına uygun olması, kısaltmaların bir diğer özelliğidir. Bu özelliğinden dolayı kısaltmalar, onu oluşturanların keyfî davranmalarına olanak vermez. Bundan dolayı herkesin kısaltması, kendine özgü olamaz. Bu sebeple bir sözcük, o dilin kullanıldığı her yerde aynı tarzda kısaltılmalıdır. Balyemez (2012) birçok kelime veya kelime grubunun kısaltılmasının, anlatımda kolaylık sağladığına dikkat

* Arş. Gör. Dr., Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Bölümü, Türkçe Eğitimi ABD.

çekmiş, hatta birçok kısaltmanın, kısaltıldığı dil birliğinden bağımsız olarak başlı başına bir kelime gibi dile yerleştiğinin görüldüğünü ve yazım birliğinin sağlanmasında kısaltmaların yazımının önemli bir yeri olduğunu vurgulamıştır.

Kısaltmaların yukarıda sayıların özellikleri yanında oluşturulmalarında göz önünde bulundurulmuş bazı kuralları da vardır. Bu kurallar TDK Yazım Kılavuzu'nda (2012) aşağıdaki şekilde özetlenmiştir:

1. Kuruluş, ülke, kitap, dergi ve yön adlarının kısaltmalarında her kelimenin ilk harfi büyük olarak yazılır. TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi), TDK (Türk Dil Kurumu), ABD (Amerika Birleşik Devletleri), KB (Kutadgu Bilig), TD (Türk Dili), TK (Türk Kültürü), TDED (Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi), B (batı), D (doğu), G (güney), K (kuzey), GB (güneybatı), GD (güneydoğu), KB (kuzeybatı), KD (kuzeydoğu) vb.

Yukarıdaki kurala istisna olarak bazen kelimelerin, özellikle son kelimenin birkaç harfinin kısaltmaya alındığı da görülür. Bazen de aradaki kelimelerden hiç harf alınmadığı olur. Bu tür kısaltmalarda, kısaltmanın akılda kalabilmesi için yeni bir kelime oluşturma amacı güdülür: BOTAŞ (Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi), İLESAM (İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği), TÖMER (Türkçe Öğretim Merkezi) vb.

Gelenekleşmiş olan T.C. (Türkiye Cumhuriyeti) ve T. (Türkçe) kısaltmalarının dışında büyük harflerle yapılan kısaltmalarda nokta kullanılmaz.

2. Ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılır: m (metre), mm (milimetre), cm (santimetre), km (kilometre), g (gram), kg (kilogram), l (litre), hl (hektolitre), mg (miligram), m² (metrekare), cm² (santimetrekare) vb.

3. Kuruluş, kitap, dergi ve yön adlarıyla ölçülerin dışında kalan kelime veya kelime gruplarının kısaltılmasında, ilk harfle birlikte kelimeyi oluşturan temel harfler dikkate alınır. Kısaltılan kelime veya kelime grubu; özel ad, unvan veya rütbe ise ilk harf büyük; cins isim ise ilk harf küçük olur: Alm. (Almanca), İng. (İngilizce), Kocatepe Mah. (Kocatepe Mahallesi), Güniz Sok. (Güniz Sokağı), Prof. (Profesör), Dr. (Doktor), Av. (Avukat), Alb. (Albay), Gen. (General), sf. (sıfat), haz. (hazırlayan), çev. (çeviren), ed. (edebiyat), fiz. (fizik), kim. (kimya) vb.

Gemalmaz (1979) kısaltma kuralları araştırılırken öncelikle neleri ne şekilde kısalttığımızı ve daha neleri kısaltmamız gerektiğini veya gerekebileceğini tespit etmek gerektiğini düşünür. "Kişilerin dil duygusu"nu ihmal etmemek de kurallar araştırılırken dikkat edilmesi gereken noktalardandır.

Kısaltmalar üzerine ülkemizde yapılan çalışmalar incelendiğinde bazı araştırmalara rastlanmaktadır. Bu araştırmaların birinde Balyemez (2012), Türk Dil Kurumu tarafından şimdiye dek yayımlanan yazım kılavuzlarının kısaltmalar bölümlerini çeşitli açılardan ele almıştır. Üstünova vd. (2009) iş yeri adlarındaki kısaltmaların ne şekilde oluşturulduğunu inceledikleri araştırmada iş yeri kısaltmalarında dil kurallarının göz ardı edildiği sonucuna varılmıştır. Atabay, Çam ve Özel (1980) ile Kalfa'nın (2005) gerçekleştirdiği çalışmalar, dilimizde kısaltmalarla ilgili yaşanan sorunlara değinmektedir. Acar'ın (2016) araştırmasında TDK Türkçe Sözlük'ün ilk baskısından bugüne kadarki baskılarında yer alan kısaltmaların durumu incelenmiştir. Erkan'ın (2016) çalışması ise Türkçede kısaltmalarla ilgili yapılan çalışmaları derleyen bir araştırma şeklinde değerlendirilebilir.

Belirlenmiş dil kurallarının toplum nezdinde ne kadar bilindiğinin incelenmesi fikrinden hareketle ortaya çıkan bu araştırmanın kısaltmalarla ilgili uygulamalı bir çalışma olması bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Yöntem

Model

Bu araştırma, betimsel tarama modeli ile yürütülmüştür. Araştırmaya konu olan olay, kişi ya da nesnelerin kendi koşulları içinde ve olduğu şekilde tanımlandığı bu modelde geçmişte veya halen var olan bir durum olduğu şekliyle betimlenmeye çalışılır (Karasar, 2005). Tarama çalışmaları araştırmacıların bireylerin, grupların ya da fiziksel ortamların özelliklerini özetlemesine imkân sağladığı için eğitim alanındaki araştırmalarda en yaygın betimsel yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010).

Araştırmanın Amacı

Öğretmen adaylarının kısaltmalara yönelik bilgi düzeylerini ve katılımcılar tarafından en yüksek ve en düşük oranda bilinen kısaltmaları tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmanın araştırma soruları aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur:

1. Öğretmen adaylarının kısaltmalara yönelik bilgi düzeyleri öğrenim görülen program ve sınıf seviyesine göre hangi düzeydedir?

2. Öğretmen adayları tarafından en çok bilinen kısaltmalar hangileridir?

3. Öğretmen adayları tarafından en az bilinen kısaltmalar hangileridir?

Araştırma Grubu

Çalışma 2016-2017 eğitim öğretim yılı güz yarıyılında Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya fakültenin Fen Bilgisi Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ve Türkçe Öğretmenliği Programlarında öğrenim gören 1. ve 4. Sınıf öğrencileri katılmışlardır. Araştırma grubuna yönelik sayısal bilgiler Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Araştırma Grubuna Yönelik Sayısal Bilgiler

Program Adı	f		
	1.Sınıf	4.Sınıf	Toplam
Fen Bilgisi Öğretmenliği	54	25	79
Matematik Öğretmenliği	49	34	83
Sınıf Öğretmenliği	57	29	86
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	56	31	87
Türkçe Öğretmenliği	61	40	101
	277	159	436

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırmaya Fen Bilgisi Öğretmenliği Programı 1. Sınıftan 54, 4. sınıftan 25 olmak üzere 79; Matematik Öğretmenliği Programı 1. Sınıftan 49, 4. Sınıftan 34 olmak üzere 83; Sınıf Öğretmenliği Programı 1. Sınıftan 57, 4. Sınıftan 29 olmak üzere 86; Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programı 1. Sınıftan 56, 4. Sınıftan 31 olmak üzere 87 ve Türkçe Öğretmenliği Programı 1. Sınıftan 61, 4. Sınıftan 40 olmak üzere toplam 101 öğrenci katılmıştır. Buna göre araştırma 1. Sınıf düzeyinde 277, 4. Sınıf düzeyinde 159 öğrenci olmak üzere toplam 436 öğretmen adayı ile gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama/Analiz Süreci

Araştırmada verilerin toplanmasında kullanılacak “Güncel Kısaltmalar Listesi”nin taslak şekli, TDK Yazım Kılavuzu’nun son baskısındaki kısaltmalar taranarak araştırmacı tarafından oluşturulmuş, ilk etapta ortaya 60 kısaltmadan oluşan taslak form çıkmıştır. Bu kısaltmaların güncelliği ve sorulmasının uygun olup olmadığı hakkında iki alan uzmanının görüşüne başvurulmuş, uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda bazı kısaltmalar listeden çıkarıldığı gibi bazı kısaltmaların da listeye eklenmesi yoluna gidilmiştir. Bu uygulama ile araştırmada kullanılacak toplam 50 kısaltmadan oluşan liste oluşturulmuştur.

Sürecin ikinci adımında öğretmen adaylarının kısaltmalara yönelik bilgi düzeylerinin nasıl ölçüleceği sorusuna cevap aranmış, iki alan ve bir ölçme değerlendirme uzmanının görüşleri doğrultusunda öğrencilere kelime/kelime gruplarının verilmesine ve bu kelime/kelime gruplarının karşısına bunların kısaltması olabilecek seçenekler eklenmesine karar verilmiştir. Böylece sürecin üçüncü adımına geçilmiş, bu basamakta araştırmacı tarafından her bir kelime/kelime grubu için dört seçenekten oluşan kısaltmalar hazırlanmıştır. Kısaltma seçeneklerinin hazırlanmasında kısaltmaların günlük hayattaki (tabelalar, kitaplar, belgeler, sosyal medya vb.) farklı kullanımları ile TDK tarafından hazırlanan önceki yazım kılavuzlarındaki farklı kullanımları öncelikle dikkate alınmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan bu liste uygunluk açısından tekrar iki alan uzmanına gönderilmiştir. Uzmanlardan gelen düzeltmeler doğrultusunda son şekli verilen liste araştırmada kullanılmıştır.

Öğretmen adaylarından gönüllülük esasına göre toplanan verilerin analizinde öncelikle her bir adayın cevapları incelenmiş, doğru-yanlış sayıları tespit edilmiş; böylelikle hem genel hem de sınıf seviyesi ve öğrenim görülen programa göre doğru cevapların oranı ortaya çıkarılmıştır. Ardından öğretmen adaylarının kelime/kelime gruplarının kısaltması olarak hangi seçenekleri tercih ettiklerini belirlemek amacıyla cevap listesi oluşturulmuş, bu listeye katılımcıların verdikleri cevaplar tek tek işaretlenerek seçeneklerin işaretlenme oranı ortaya çıkarılmıştır. Böylelikle öğretmen adayları tarafından en çok ve en az bilinen kısaltmalar belirlenmiştir. Bilinme oranı % 50’nin üzerinde ve % 10’un altında olan kısaltmalar araştırma sorularına uygun olarak değerlendirmeye alınmıştır. Her iki gruptaki kısaltma sayısı 14 olarak ortaya çıkmıştır. Elde edilen veriler, frekans ve yüzde değerleri verilerek tablolar hâlinde sunulmuştur. Son olarak bilinme düzeyi düşük olan kısaltmalarda katılımcıların daha çok hangi seçeneklere yoğunlaştığına değinilmiştir.

Bulgular

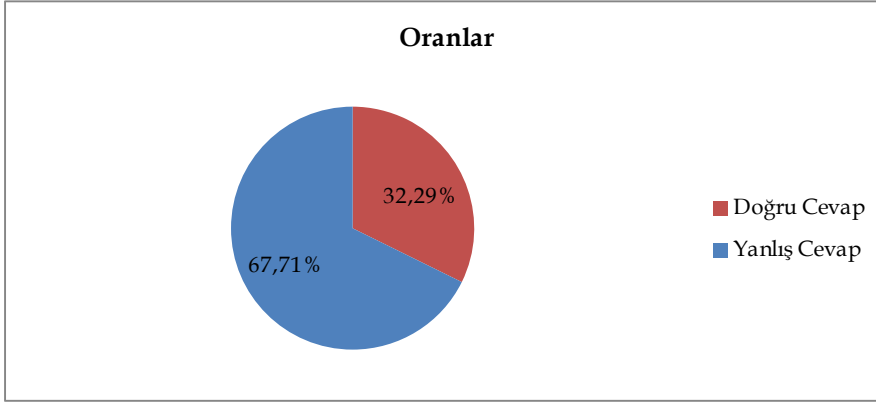
Bu bölümde araştırmada elde edilen bulgular araştırma sorularından hareketle ele alınacaktır:

Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Araştırmanın 1. sorusu olan “Öğretmen adaylarının kısaltmalara yönelik bilgi düzeyleri öğrenim görülen program ve sınıf seviyesine göre hangi düzeydedir?” sorusuna yönelik bulgular şu şekildedir:

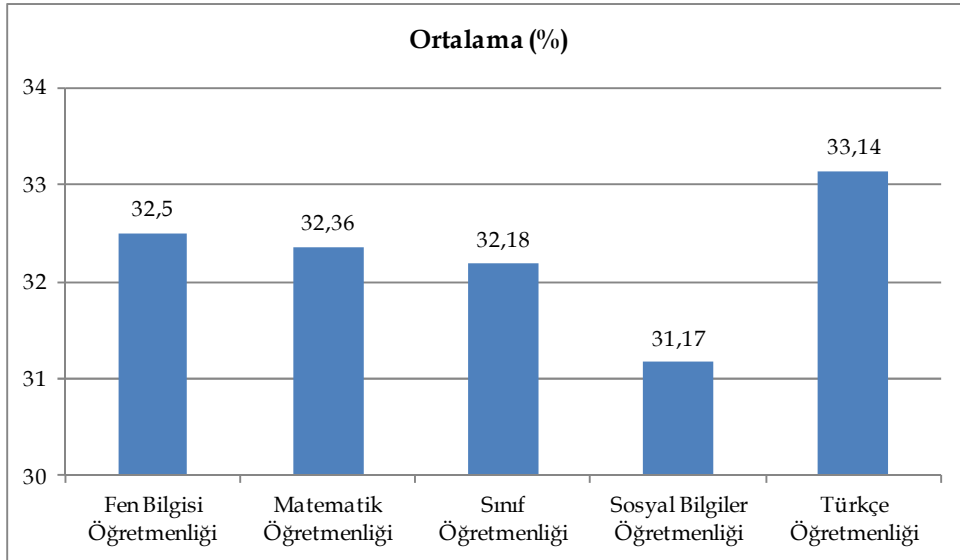
Öğretmen adaylarının “Güncel Kısaltmalar Listesi”ndeki kelime/kelime gruplarının kısaltma şekillerine yönelik verdikleri doğru/yanlış cevapların oranları Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1: Cevapların Doğru/Yanlış Oranları

Araştırmaya katılan 436 öğretmen adayının 50 adet kelime/kelime grubunun kısaltma biçimlerine yönelik verdikleri toplam 21800 cevaptan 7041 tanesi (% 32.29) doğru iken 14759 tanesi (% 67.71) de yanlış cevap olarak tespit edilmiştir. Kısaltmalara yönelik bilgi düzeyinin öğrenim görülen programa göre oranları Şekil 2’de gösterilmiştir.

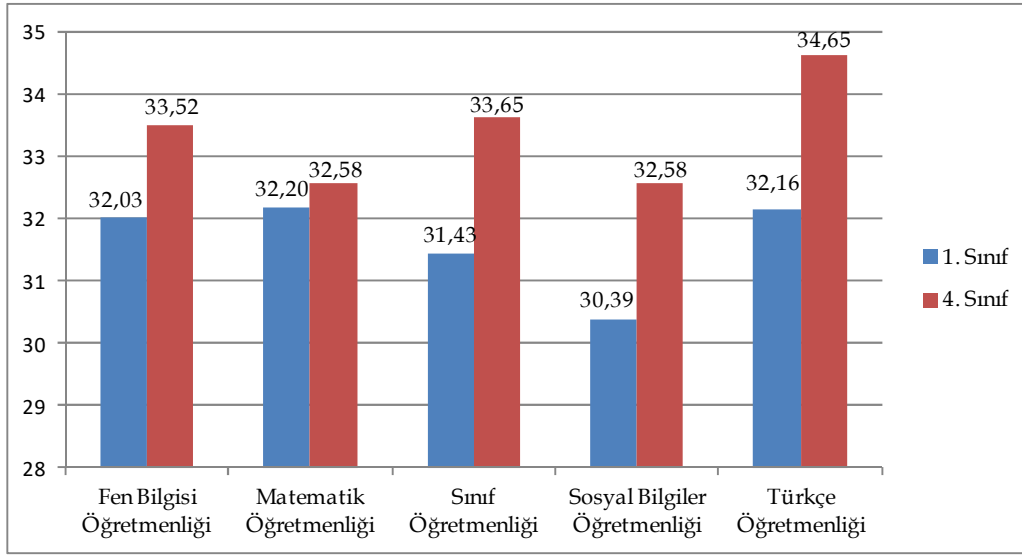
Şekil 2: Öğrenim Görülen Programa Göre Kısaltmaların Bilinme Oranı

Şekil 2’ye göre öğretmen adaylarının kısaltmalara yönelik bilgi düzeylerine baktığımızda Türkçe Öğretmenliği Programının % 33,14; Fen Bilgisi Öğretmenliği Programının % 32,50; Matematik Öğretmenliği Programının % 32,36; Sınıf Öğretmenliği Programının % 32,18 ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programının % 31,17 ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Buna göre kısaltmaların katılımcılar tarafından bilinme düzeyinin programlar bazında birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Kısaltmalara yönelik bilgi düzeyinin öğrenim görülen programın 1. Sınıf ve 4. Sınıf seviyesine göre ortalamaları Şekil 3’te gösterilmiştir.

Şekil
3: Öğrenim Görülen Sınıf Seviyesine Göre Kısaltmaların Bilinme Oranı

Şekil 3'e göre araştırmanın gerçekleştirildiği bütün programlarda 4. Sınıf öğrencilerinin kısaltmalara yönelik bilgi düzeylerinin 1. Sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. 4. Sınıf öğrencileri arasında en yüksek oranın Türkçe Öğretmenliği (% 34,65); 1. Sınıf öğrencileri arasında da en yüksek oranın Matematik Öğretmenliği Programında (% 32,20) olduğu görülmüştür. 4. Sınıf öğrencileri arasında en düşük oranın Matematik Öğretmenliği ile Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (% 32,58); 1. Sınıf öğrencileri arasında da en düşük oranın Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Programında (% 30,39) olduğu belirlenmiştir. Bunun yanı sıra aynı programdaki iki sınıf arasındaki farkın en az olduğu program Matematik Öğretmenliği (% 0,38) iken farkın en fazla olduğu program Türkçe Öğretmenliği (% 2,49) olmuştur.

İkinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Araştırmanın 2.sorusu olan "Öğretmen adayları tarafından en çok bilinen kısaltmalar hangileridir?" soruna yönelik bulgular Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Öğretmen adayları tarafından en çok bilinen kısaltmalar

Kelime/Kelime Grubu	Kısaltma	f	%
Doktor	Dr.	376	% 86.23
Santimetre	cm	374	% 85.77
Dakika	dk.	358	% 82.11
Yardımcı doçent	Yrd. Doç.	356	% 81.65
Türkiye	TR	342	% 78.44
Türkiye Büyük Millet Meclisi	TBMM	337	% 77.29
Çavuş	Çvş.	327	% 75
Uzman	Uzm.	306	% 70.18
Avukat	Av.	301	% 69.03
Yüzyıl	yy.	277	% 63.53
Bölüm	Böl.	267	% 61.23
İsim	is.	260	% 59.63
Türkiye Cumhuriyeti	T.C.	233	% 53.44
Sayın	Sn.	224	% 51.37

Tablo 2'ye göre öğretmen adayları tarafından bilinme düzeyi % 50'nin üzerinde çıkan 14 kısaltma olduğu görülmektedir. Bu kısaltmalardan "Dr." (Doktor) % 86.23; "cm" (Santimetre) % 85.77; "dk." (Dakika) % 82.11 ve "Yrd. Doç." (Yardımcı doçent) % 81.65'lik oranla bilinme düzeyi en yüksek kısaltmalar olmuştur. Buna göre öğretmen adaylarının unvan ve ölçü (zaman, uzunluk) ifadelerinin kısaltmalarında daha başarılı olduklarını söyleyebiliriz. Tabloda unvan/rütbe ifadesi taşıyan kısaltmalardan "Çvş." (Çavuş) % 75; "Uzm." (Uzman) % 70.18; "Av." (Avukat) % 69.03'lük bilinme oranlarıyla bu düşüncüyü destekler niteliktedir. Yine isimlerin önüne gelerek saygı ifadesi katan "Sn." (Sayın) (% 51.37) kelimesini de bu bağlamda değerlendirmek mümkündür. Güncel kısaltmalar listesinde yer verilen ve en az iki harf olmak üzere tamamı büyük harflerden oluşan yedi adet kısaltmadan üç tanesi bilinme düzeyi en yüksek olan kısaltmalar olarak öne çıkmıştır. Bunlardan "TR" (Türkiye) % 78.44; TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) % 77.29 ve "T.C." (Türkiye Cumhuriyeti) de % 53.44 oranında bilinme düzeyine sahip olmuştur.

Üçüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Araştırmanın 3.sorusu olan “Öğretmen adayları tarafından en az bilinen kısaltmalar hangileridir?” sorusuna yönelik bulgular Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Öğretmen adayları tarafından en az bilinen kısaltmalar

Kelime/Kelime Grubu	Kısaltma	f	%
Litre	l	31	% 7.11
Anonim şirket	AŞ	30	% 6.88
Sayfa	s.	30	% 6.88
Gram	g	29	% 6.65
Kalori	kal	27	% 6.19
Örnek	ör.	26	% 5.96
Eczane	E	22	% 5.04
İlköğretim Okulu	İÖ	21	% 4.81
Türkçe	T.	20	% 4.58
Jandarma	J	18	% 4.12
Bakınız	bk.	16	% 3.66
Edebiyat	ed.	14	% 3.21
Üniversite	Ü	13	% 2.98
Müdür/müdürlük	Md.	9	% 2.06

Tablo 3’e göre öğretmen adayları tarafından bilinme düzeyi % 10’un altında çıkan 14 kısaltma olduğu görülmektedir. Bu kısaltmalardan “bk.” (Bakınız) % 3.66; “ed.” (Edebiyat) % 3.21, “Ü” (Üniversite) % 2.98 ve “Md.” (Müdür/lük) % 2.06 oranlarıyla bilinme düzeyi en düşük kısaltmalar olmuştur. En az bilinen kısaltmaların genelde tek harften oluşan kısaltmalar olması araştırmanın dikkat çeken noktalarından biridir. Tablo 3’te yer verilen kısaltmalardan yedi tanesi bu özellikteki kısaltmalardır. % 7.11’lik bilinme yüzdesine sahip “l” (litre) kısaltmasında katılımcılar % 59.63 oranında “lt.” şeklindeki seçeneğe yönelmişlerdir. % 6.88’lik bilinme yüzdesine sahip “s.” (sayfa) kısaltmasında katılımcılar % 73.85 gibi çok yüksek bir oranda “syf.” kısaltmasını tercih etmişlerdir. Bilinme düzeyi % 6.65’te kalan “g” (Gram) kısaltmasında “gr” şeklindeki seçenek % 64.67 gibi bir oranla tercih edilmiştir. Burada katılımcıların “gram” kelimesinin kısaltmasında nokta kullanılmayacağını bildikleri ortaya çıkmıştır, çünkü listede yer alan ve “gramer” kelimesinin kısaltmasına karşılık gelen “gr.” şeklindeki kısaltmaya doğru cevap olarak verilen oran % 27.75’te kalmıştır. “E” (Eczane) kısaltmasında katılımcıların “Eczacı” kelimesinin kısaltması olan “Ecz.” şeklindeki kısaltmayı % 93.34’lük bir oranla doğru seçenek olarak düşünmeleri de dikkate değerdir. “T.” (Türkçe) kısaltması % 4.58 oranında bilinme durumuna sahipken katılımcıların % 38.30’u “Tr.”, % 34.17’si “Tür.”, % 22.93’ü de “Trk.” şeklinde çok harfli kısaltma seçeneklerine yönelmişlerdir. “J” (Jandarma) kısaltmasında bilinme oranı % 4.12’de kalmış, katılımcılar bu kelime için % 51.37 oranında “Jnd.” ve % 41.51 oranında “Jan.” kısaltmalarını doğru olarak düşünmüşlerdir. “Ü” (Üniversite) kısaltmasında da katılımcıların tercihleri % 82.56 gibi büyük bir oranla “ÜNİ” olmuştur.

Tablodaki kısaltmalardan “kal” (Kalori) TDK Yazım Kılavuzu’nun son iki baskısı arasında yazımı farklılaşan kısaltmalardan biridir. Katılımcılar “kal” kısaltmasına % 6.19’luk oran ile yönelirken kelimenin 2005 Yazım Kılavuzu’ndaki kısaltma hâli “cal” % 60.55’lik bir oranla tercih edilmiştir. Aynı seçeneğin noktalı şekline (cal.) verilen cevaplar ise % 20.41 olmuştur. Zorunlu eğitimle birlikte hayatımıza giren “ilköğretim okulu” ifadesinin bir kısaltma şeklinde yazım kılavuzuna girişi ancak 2012’de gerçekleşebilmiştir. Kısaltmanın doğru şekli “İÖ” araştırmada katılımcılar tarafından % 4.81’lik bir bilinme düzeyinde kalmış, katılımcıların tercihi % 63.99 oranıyla “İ.Ö.O.” olmuştur. Aynı kısaltmanın noktasız şekline (İÖO) verilen cevaplar ise % 17.88’de kalmıştır. Aynı eğilim “AŞ” (Anonim şirket) kısaltmasında da kendini göstermiş, kısaltmanın doğru bilinme oranı % 6.88 olarak gerçekleşirken “A.Ş.” seçeneği % 44.26, “A.Ş” seçeneği de % 43.80 ile birbirlerine çok yakın oranlarda doğru kabul edilmiştir. Bu durumda katılımcıların büyük harfli kısaltmalarda daha çok noktalı kullanım olması gerektiğini düşündükleri söylenebilir.

Bilinme düzeyi düşük kısaltmalardan “ör.” (Örnek) kısaltmasında katılımcılar % 57.79 ile “Örn.” seçeneğini; “bk.” (Bakınız) kısaltmasında % 60.32 ile “bkz.” seçeneğini; “ed.” (Edebiyat) kısaltmasında % 82.33 ile “Edb.” seçeneğini; “Md.” (Müdür/lük) kısaltmasında da % 53.66 ile “Mdr.” ve % 44.03 ile “Müd.” seçeneğini tercih etmişlerdir. Bu sonuçlara göre katılımcıların herhangi bir kısaltma hakkında kesin bilgileri yoksa seçenekler içerisindeki kısaltmalardan harf sayısı daha fazla olan kısaltmalara yöneldikleri şeklinde bir yorum yapılabilir. Çünkü kısaltmadaki harf sayısının fazla olması karşıladığı kelimenin içerisinden daha fazla harfi barındırması anlamına gelmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Kısaltmalar konusunda yeterince bilgi sahibi olmak ya onlarla çok sık karşılaşmayı ya da onları çok sık kullanmayı gerektir. Bununla birlikte kısaltmaları çalışmalarında sıkça kullanan kamu kurum ve kuruluşlarının Türk Dil Kurumu tarafından belirlenen kurallara riayet etmeleri, kullanımda ortaya çıkabilecek farklılıkları önlemede etkili olacaktır.

Öğretmen adaylarının kısaltmalara yönelik bilgi düzeylerinde son sınıf öğrencilerinin ortalamalarının ilk sınıf öğrencilerinin ortalamalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bunda son sınıf öğrencilerinin hem derslerde hem de kurum içinde gerçekleştirilen yazışmalarda (duyurular, öğrenci belgeleri, not belgeleri vb.) kısaltmalarla daha sık karşılaşma ihtimallerinin etkili olduğu düşünülebilir. “Ana Bilim Dalı” ifadesi bu düşünceyi desteklemek için örnek olarak verilebilir. Zira bu ifade öğretmen adaylarının üniversite hayatlarında en sık karşılaşacakları/karşılaştıkları ifadelerdendir. Araştırmada bu kelime grubu için seçenekler arasında verilen ve yanlış seçeneklerden biri olan “Abd” kısaltmasına birinci sınıf öğrencilerinin % 33.93’ü yönelirken bu oran son sınıf öğrencilerinde % 11.94’te kalmıştır. Yine öğretmen adaylarının en başarılı oldukları kısaltmalar incelendiğinde “doktor, yardımcı doçent, uzman, bölüm” gibi üniversitede sıkça karşılaşılabilecekleri kelimelerin/kelime gruplarının kısaltmalarının öne çıktığı görülmüştür.

Öğrenim görülen programa göre kısaltmalara yönelik bilgi düzeyinde Türkçe Öğretmenliği Bölümü öğrencilerinin ilk sırada yer alması, kısaltmaların dil bilgisinin konusu, dil bilgisinin de Türkçe derslerinin konusu olduğu şeklindeki yorumlardan kaynaklanabileceği söylenebilir. Ancak bir dilin kuralları yalnızca belli alanlarda çalışan kişileri değil, toplumun tümünü bağlar. Örneğin yazışmalarda/derslerde kısaltmalara yer verilmesi gereken durumlarda dil ile ilgilenenler kadar ilgilenmeyenlerin de doğru kullanım için sözlük/yazım kılavuzu gibi rehberlere ulaşması/ulaşmak istemesi şarttır. Bunun için özellikle lisans seviyesinde eğitim veren bölümlerde Sözlüçülük, Sözlük Bilimi gibi seçmeli derslerle öğrencilerin bu konudaki farkındalıklarının artırılması yoluna gidilebilir.

Türk Dil Kurumu tarafından belirlenen kurala göre büyük harflerden oluşan kısaltmalarda nokta kullanımı yalnızca Türkçe (T.) ve Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) ifadelerinde uygulanır. Ancak bu araştırmada öğretmen adaylarının büyük harfli kısaltmalarda nokta kullanılması gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Doğru kısaltma olmadığı hâlde listedeki nokta kullanılan ve seçenekler içinde noktasız şekli de yer alan büyük harfli kısaltmalardan (Anonim Şirket) A.Ş % 43.80, A.Ş. % 44.26; (Bay) B. % 59.17; (Cilt) % 42.66; (İlköğretim Okulu) İ.Ö.O. % 63.99; (Miladi) M. % 23.39; (Milattan Önce) M.Ö. % 41.05 gibi oranlarda tercih edilmişlerdir. Nokta kullanılmayan büyük harfli kısaltmalarda katılımcıların en başarılı oldukları kısaltmalar % 78.44 ile TR (Türkiye), % 77.29 ile TBMM (Türkiye Büyük Millet Meclisi) olarak ortaya çıkmıştır. Büyük harfli kısaltmalarda nokta kullanımına yönelik istisnalara gerek merkezi sınavlara hazırlık için hazırlanan kitaplarda gerekse öğretmen adaylarının eğitim sürecinde karşılaşılabilecekleri dil bilgisi kitaplarında özellikle değinilmeli, öğrencilerin bu ayrımın farkına varması sağlanmalıdır.

Öğretmen adayları tarafından en çok bilinen kısaltmalardan “Çvs.,” “Dr.” ve “Uzm.,” Balyemez’in (2012) yaptığı araştırmaya göre yazım kılavuzlarının şimdiye kadarki baskıları içinde yazımı aynı şekilde kalan kısaltmalardandır. Katılımcılar tarafından en az bilinen kısaltmalardan bu listede yer alanlar ise “Md.” ve “s.” olmuştur. Kısaltmaların sık değişmesi kısaltmalara yönelik bilgileri etkileyeceğinden çok zorunlu hâller dışında bu türden değişikliklere gidilmemesi uygun olacaktır. Yapılan değişikliklerin dili kullananlar tarafından belli bir mantığa oturtulması kuralların benimsenmesinde/uygulanmasında önemlidir. Örneğin zaman ifadesi olarak kullanılan dakika (dk.) ve saat (sa.) kelimelerinde kısaltmalar küçük harflerle yapılırken saniye (Sn.) kelimesinde büyük harfli bir kullanım kullanıcıların ister istemez hataya düşmelerine sebep olabilecektir. Üstelik bu kısaltma, kılavuzun 2005 baskısında “sn.” olarak yer almış, son baskıda Sayın (Sn.) kelimesinin kısaltmasıyla karışabilecek bir düzenlemeye gidilmiştir. “Yazım kurallarının sık sık değişmesi dile ve TDK’ye olan güveni sarsmakla birlikte kılavuzda farklı uygulamada farklı yazımlarla karşılaşılması da doğru değildir ve yapılan değişiklikler, bu çelişkiyi ortadan kaldırmak için yapılmaktadır” (Balyemez, 2012: 55).

Çalışmanın önemli bulgularından biri öğretmen adaylarının harf sayısı farklı kısaltma seçenekleri içerisinde daha çok harf sayısı fazla olan seçeneklere yönelmiş olmalarıdır. Bulgular bölümündeki Tablo 3’te yer verilenlerin dışında listedeki seçenekler içinde doğru cevap olmayan kısaltmalardan byn. (Bayan) % 57.79; Enst. (Enstitü) % 80.50; gen. (Genel) % 46.10; hzrl. (Hazırlayan) % 38.76; krş. (Kuruş) % 72.70; krşl. (Karşılaştırınız) % 44.49; Mld. (Miladi) % 38.07; Nöb. (Nöbetçi) % 67.66; sy. (Sayı) % 44.26; Şub. (Şube) % 45.18 oranında katılımcılar tarafından tercih edilmiştir. Buna göre katılımcıların eğer herhangi bir kısaltmayı kesin olarak bilmiyorlarsa daha fazla harfi barındırdığı için harf sayısı en fazla olan kısaltmayı doğru seçenek olarak düşündükleri söylenebilir.

TDK tarafından “bakınız” kelimesine karşılık olarak belirlenen “bk.” kısaltması, Zülfikar’a (2015) göre birçok bilim adamı ve yazar tarafından görgü kurallarına uygun bulunmayıp “bkz.” biçiminde kısaltılmaktadır. Araştırmada “bk.” kısaltması katılımcılar tarafından % 3.66 oranında bilinme düzeyine sahipken “bkz.” kısaltmasına verilen cevapların oranı % 60.32 olarak gerçekleşmiştir. Bu da göstermektedir ki TDK’nin kısaltmaları belirlerken/güncellerken toplumdaki genel eğilimi dikkate alması yararlı olacaktır.

Araştırmada yanlış cevap olduğu hâlde katılımcıların en çok yöneldikleri kısaltmalar Ecz. (Eczane-E) % 93.34; ÜNİ (Üniversite-Ü) % 82.56; Ebd. (Edebiyat-ed.) % 82.33; Enst. (Enstitü-Ens.) % 80.50; syf. (Sayfa-

s.) % 73.85); krs. (Kuruş-kr.) % 72.70; psk. (Psikoloji-psikol.) % 70.41 şeklinde sıralanmıştır. “Eczane” kelimesinin kısaltmasında katılımcıların “Eczacı”nın kısaltmasına; “Kuruş” kelimesinin kısaltmasında da “Karşılaştırınız” kelimesinin kısaltmasına yöneldikleri görülmüştür. Bu iki kısaltma (E ve kr.) da Türk Dil Kurumunun 2005 baskılı Yazım Kılavuzu’nun kısaltmalar bölümünde yer almayıp son baskıda yer verilen kısaltmalardandır. Hemen hemen tüm eczanelerde “E” harfiyle ışıklı tabelalar yer almasına rağmen bu kısaltmanın öğretmen adayları tarafından çok az bilinmesi araştırmanın ilginç sonuçlarından biridir.

Üniversite kelimesinin kısaltması olan “Ü”de öğretmen adaylarının oldukça fazla oranda çelişkiye düşmelerini Yazım Kılavuzu’ndaki farklı kullanımlarla açıklamak mümkündür. Çünkü kılavuzda üniversite adlarının kısaltmalarında belli standart sağlanamadığı görülmektedir. “Üniversite”nin kısaltması “Ü”, çoğu üniversitenin (ÇOMÜ, ODTÜ, OMÜ, GÜ, BÜ, YYÜ, KTÜ, DEÜ, OMÜ, İTÜ, AİBÜ vb.) kısaltmasında yer alırken Atatürk Üniversitesi “ATATÜRK ÜNİ” şeklinde, Bayburt Üniversitesi “BAY ÜNİ” şeklinde, Çaç Üniversitesi “ÇAĞ ÜNİ” şeklinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi ise “İBÜN” şeklinde kısaltılmaktadır. Bunun yanı sıra üniversite adlarının kısaltmalarında bazen bir kısaltma birden fazla kurumu temsil ederken (BÜ-Bahçeşehir Üniversitesi, Başkent Üniversitesi, Bingöl Üniversitesi, Boğaziçi Üniversitesi, Bozok Üniversitesi; KÜ- Kastamonu Üniversitesi, Kırıkkale Üniversitesi, Koç Üniversitesi), bazı kısaltmalarda üniversite adındaki birkaç harfe (BRT- Bartın Üniversitesi, TRS-Toros Üniversitesi, AKD-Akdeniz Üniversitesi vb.) yer verilmekte, bazı durumlarda da kurum adı (AREL-İstanbul Arel Üniversitesi, OKAN- Okan Üniversitesi, ŞEHİR, İstanbul Şehir Üniversitesi) doğrudan kısaltma kabul edilmektedir. TDK’nin kılavuzun bundan sonraki baskısında özellikle üniversite adlarının kısaltmasında kafa karışıklığını önleme adına daha net kurallar ortaya koyması ve eksikleri gidermesi (Kuruluşları yazım kılavuzunun son baskısından çok önce olan Amasya Üniversitesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Beykent Üniversitesi, Düzce Üniversitesi, Hakkâri Üniversitesi, Haliç Üniversitesi, Uşak Üniversitesi için kılavuzda bir kısaltma belirlenmemiştir) uygun olacaktır.

Sonuç olarak günümüz dünyasında çok hızlı şekilde yaşanan gelişmeler hiç şüphesiz dil kurallarını da etkilemektedir. Farklı kelimelerin/kelime gruplarının/terimlerin hayatımıza girmesi, kamu kurum ve kuruluşlarının sayısının artması gibi gelişmeler yeni kısaltmaların oluşmasını veya var olan kısaltmaların güncelleştirilmesini gerektirmektedir. Bu konuda en yetkili kurum olan TDK’nin, bu gelişmeleri ivedilikle takip etmesi toplumdaki soru işaretlerinin kaldırılması adına önem arz etmektedir. Bu açıdan kılavuzdaki kısaltma kurallarının yer aldığı bölümdeki (TDK, 2012: 41-42) örneklerin yazım kılavuzunda yer almaması da manidardır. Örneklerden ABD (Amerika Birleşik Devletleri), KB (Kutadgu Bilig), TD (Türk Dili), TK (Türk Kültürü), TDED (Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi), İLESAM (İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri Meslek Birliği), mg (miligram), m² (metrekare), cm² (santimetrekare) kılavuzun son baskısının “Dizin” bölümünde bulunmamaktadır. Bu türden eksikliklerinin bundan sonraki çalışmalarda dikkate alınması ve giderilmesine özen gösterilmelidir.

KAYNAKÇA

- ACAR, Kenan (2016). “İlk Baskıdan Bugüne TDK Türkçe Sözlük’te Kullanılan Kısaltmalar”, *TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 8, s. 75-92.
- ATABAY, Neşe; ÇAM, Ayfer ve ÖZEL, Sevgi (1980). “Türkçede Kısaltmalar Sorunu”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. 41, S. 348, s. 576-580.
- BALYEMEZ, Sedat (2012). “TDK İmlâ/Yazım Kılavuzlarının Kısaltmalar Bölümleri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C. 1, S.1, s. 41-57.
- BİLGİN, Muhittin (2006). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener; KILIÇ-ÇAKMAK, Ebru; AKGÜN, Özcan Erkan; KARADENİZ, Şirin ve DEMİREL, Funda (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- DURSUNOĞLU, Halit (2016). *Türkiye Türkçesi Yazım Bilgisi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- GEMALMAZ, Efrasiyap (1979). “Kısaltmalar”, <http://efrasiyap.tripod.com/yazilar/kisaltmalar.pdf> (05.01.2017 tarihinde erişilmiştir.)
- ERKAN, Mustafa (2016). “Türkçede Kısaltmalar ve Bu Alandaki Çalışmalar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.9, S. 42, s. 161-169.
- KARASAR, Niyazi (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- KALFA, Mahir (2005). “Dilimizde Kısaltmalar Sorunu”, *Türk Dili Dil ve Edebiyatı Dergisi*, C. 89, S. 639, s. 201-207.
- KORKMAZ, Zeynep (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (2005). *Yazım Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TDK (2012). *Yazım Kılavuzu*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÜSTÜNOVA, Mustafa vd. (2009). “İş Yeri Adlarında Kısaltmaların Kullanımı”, *Turkish Studies*, C. 4, S. 8, s. 395-411.
- ZÜLFİKAR, Hamza (2015). “Yazımında Birleşemediğimiz Birkaç Kısaltma ve Terim”, *Türk Dili Dergisi*, C. 108, S. 760, s. 39-43.